

КЊИЖЕВНОСТ У ДРУШТВУ СРПСКЕ СЛОВЕСНОСТИ

ЗЛАТА БОЈОВИЋ

С а ж е т а к. – У многобројним делима и пословима чланова Друштва српске словесности афирмисали су се сви важни родови и жанрови српске књижевности, поезија, драма, историјска драма, комедија, трагедија, роман, теорија књижевности, историја књижевности, критика, преводна књижевност, библиографија, створен је први научни часопис итд. Уз сва ограничења, уз језичке полемике које су на тренутке успоравале развој књижевности, уз све несавршености, уз почетничке промашаје и несигурности, у оквиру деловања Друштва српске словесности и његових највреднијих, најученијих и најуспешнијих чланова, учврстили су се темељи нове српске књижевности и њеног проучавања.

Кључне речи: Јован Стерија Поповић, Атанасије Стојковић, Гласник Друштва српске словесности

Нова српска књижевност, која је у периодизацији јасно одељена од старијих периода, без обзира на све условности које таква подела подразумева, подударала се са бурним деценијама у којима се одвијао процес стабилизовања и уређивања српског језика и његових стандарда. Последња етапа иначе дуготрајних и оштрих расправа и полемика о српском језику одвијала се управо у време настанка и рада Друштва српске словесности. Сва питања везана за језик, која су имала предисторију и била израз мишљења различитих струја, па самим тим и међусобних борби, била су од прворазредног значаја – за културу, за просвету и науку, за књижевност у најширем значењу речи, за све њене „струке“. Подразумевало се, више но што се истицало, да су од подједнаког значаја сва та питања била и за књижевност у ужем смилу. У чувеном писму, којим се Вук Караџић обраћао Друштву српске словесности, у које је изабран на самом почетку његовог оснивања, 11. јуна 1842, исказивао је своју уздржаност поводом првог предузетог посла у Друштву на изради (научне) терминологије, нашла се оштра опаска на језик писаца: „... У нас ... књижевници нити свој језик управо знаду, нити хоће да га уче, него га окрећући сваки по своме кривоме знању или, управо рећи, по својој вољи, једнако кваре и грде... Није ли сад већ

дошло то срећно вријеме за нашу књижевност да се престане језик наш кварити, и сад се почне поправљати оно, што је до сад искварено?¹. Показало се убрзо да победа Вукових начела није била само идеалан програм на папиру, није била само у првој писменици и речнику, нити у првим издањима народних песама (не само Вукових) – њу је верификовала управо књижевност. Победа је остварена тек кад је реформа прихваћена у књижевности. А то се догодило у години када су објављена, сада класична дела српске књижевности – Његошев *Горски вијенац*, *Песме* Бранка Радичевића, Вуков превод *Новоџ завјеџа*.

И поред тога што су све предвиђане а потом постепено оствариване филолошке радње биле у најтешњој вези са књижевношћу, она није као предмет излазила у први план. Али је била све присутнија. Појава све већег броја писаца већ од последњих деценија XVIII века, и нарочито у првим деценијама романтизма, који се управо у књижевности снажно потврђивао, била је последица све већег броја школованих Срба, најчешће у Бечу, у Пожуну, где су одлазили на студије, или на продужетак гимназијског школовања у Пешту. Томе је допринело и стварање и брзи разој нове области – славистике крајем XVIII века која је одједном објединила велики простор и довела у везу не само филологе слависте већ и писце, повезане заједничком понетошћу народним стваралаштвом, народном књижевношћу која је непознатим вредностима изненадила и западне научнике и читаоце. Поред тога, појава књижевних часописа, календара, новина у којима су писци објављивали своја дела, и на тај начин изишли из анонимности, као и већа могућност објављивања књига, у почетку углавном у бечким штампаријама и у Будиму, нешто у Венецији, а потом и у Србији, учиниле су да књижевност добије видну улогу у јавном културном и у духовном животу.

Као што је требало уређивати језик, методолошки средити сва питања која се односе на његов развој и напредак, исто тако је било неопходно бавити се и питањима књижевности, њених граница са литературом „на међи“, периодизацијом, класификацијом, стилем, метриком, књижевним изразом, уметничком вредношћу, итд. Нека од тих питања нису била још јасно уобличена, али су постојала у књижевним круговима. Прва историја српске књижевности, у оквиру *Историје словенских књижевности свих наречја* (то јест на свим словенским језицима) – једног од вредних резултата занетошћу славистиком у то време – коју је 1826. објавио на немачком језику тада млади слависта, Словак пореклом, професор новоосноване гимназије у Новом Саду, Павле Јосиф Шафарик (1795–1861) осветлила је целовитост српске књижевности,

¹ Из писма Вука Карацића, упућеног Друштву српске словесности; видети опширније о Вуковим ставовима изнетим у Друштву, у књ.: Љ. Стојановић, *Живот и рад Вука Стефановића Карацића*, Београд, 1924, 580–582 (наводи према фототипском издању, Београд, 1987).

показала је размере савремене српске књижевности и потребу да се о њој озбиљно и организовано брине.

Пре оснивања Друштва српске словесности било је неколико покушаја да се оснује научно друштво које би се бавило питањима језика и књижевности. Од великог значаја је било покретање Матице српске, која је, по пресељењу у Нови Сад, показала не само колика је потреба за организовањем једног научног друштва, већ и са којом се свешћу и озбиљношћу приступало националном програму. Покушај Лукијана Мушицког да заснује у Шишатовцу још 1820. године Сербскоје језикоиспитателноје друштво није успео. Није имао дуготрајнијег напретка, иако је био упорнији у својим настојањима, ни Димитрије Тирол, писац и преводилац, издавач књижевних дела српских писаца, уредник неколико алманаха – „Ураније“, „Банатског алманаха“, „Темишварског календара“ који су популаризовали књижевност, један од првих чланова Друштва српске словесности, који је, најпре покушао са заснивањем друштва у чијем је наслову први пут стајао назив *књижевно* – Друштво љубитеља књижевства српског – у Темишвару, 1828, у чијем је програму била и „брига о народном језику“, као и, нешто касније, новог, научног друштва у Београду, 1833. године. Сва та настојања, као и размимоилажења између присталица и противника Вукове реформе, уз проблеме са којима се национална наука у развоју сусретала, из потребе за конструктивним решењима водила су ка оснивању озбиљног научног друштва које ће бити део државне научне и културне политике и под њеним патронатом.

У Уставу новооснованог Друштва, који је донет 7. новембра 1841, јасно су истакнути његови основни задаци:

„Поглавита целъ овог Друштва јест ображавање србскога језика и распрострањавање наука на србском језику“.

Тек је касније, када су ови циљеви разлагани у првом броју „Гласника“ (1847), чије је издавање у Уставу предвиђено – „Друштво ће издавати једно периодическо дело као свој орган“ – јасније одређено место књижевности у плановима друштва. У оквиру првог задатка – „ображавање србскога језика“ – теоријски део требало је да се бави језиком (језичким расправама, лексикологијом, граматиком, критиком). Тек је други део, који се бавио језиком у пракси – „у производима краснословнима“ непосредно узимао у обзир књижевност, и то:

„Оригинална сочинјенија“, у стиху и у прози;

Преводе класика, у стиху и у прози;

„Древности српске“ – старе (народне) песме и предања.

Језик, као основа свих питања о којима је у почетку Друштво размишљало, остајао је и када се садржај рада Друштва проширио и на друге области и на друга деловања и даље доминантан, па је при првој

подели Друштва на одсеке у свом називу садржао само: *језикословни* одсек, иако су већину чланова чинили писци, а садржај рада био у много чему књижевноисторијски и књижевнотеоријски.

Књижевност је од самог оснивања Друштва српске словесности заузимала важно место у свим његовим плановима, а писци су се сврставали међу његове најугледније чланове. Представљали су срж списатељске уметности, били су носиоци културног и просветног живота, носиоци националних идеја, истакнути песници, драмски писци који су дали велики допринос у оснивању и развоју српских позоришта, чије су репертоаре испуњавали, покретачи великог броја часописа, листова, календара који су и домаћу и страну књижевност приближавали великом броју читалаца. Већ постојећа традиција издавања календара и листова, „Новина србских“ (1834)² које су промениле назив у „Србске новине“ (1843), у којима је већ од почетка постојала рубрика *Књижевство*, и њихових додатака „Додатка к Србским новинама“ и „Подунавке“, у којима су у великом броју објављивани књижевни прилози и књижевне вести, литерарни садржаји су били све популарнији. За чланове Друштва српске словесности бирани су скоро сви важни српски књижевници тога времена – Вук Караџић, Петар Петровић Његош, Јован Стерија Поповић, Сима Милутиновић Сарајлија, Матија Бан, Јаков Игњатовић, Љубомир Ненадовић, Јован Јовановић Змај, Јован Ђорђевић, Ђорђе Малетић, Јован Драгашевић, Јован Пачић, Јован Суботић и др. И при избору кореспондентних чланова са ширих простора види се да је књижевни углед неких од њих био од пресудног значаја, па су се међу члановима налазили Никола Боројевић, Јан Колар, Станко Враз, Фран Илешић, Људевит Гај, Јакоб Грим, Огист Дозон, Људевит Штур и др.

Током двадесетогодишњег деловања Друштва српске словесности које је извршило велики национални задатак утемељењем најважније научне институције, међу најделотворнијим члановима налазили су се истакнути представници разних области и струка. Без обзира на њихово образовање, а били су правници, професори лицеја, државници, политичари, дипломате, лекари, свештеници и др., многи од њих су се бавили и књижевношћу, па је тако, на посредан начин, она у већој мери била присутна у раду Друштва но што би се, можда, очекивало. Приликом предлога и избора чланова, посебно у првим изборима, заслужних у разним областима („из уваженија заслуга његови у отечеству“, „у образовању народа србског“, „у образовању младежи“, „у просвештенију“, „из осведоченог усрдја према словесности народној“,

² „Новине српске“, односно „Српске новине“ објављивале су редовно извештаје о раду Друштва српске словесности, преносиле садржаје са састанака, објављивале низове термина о којима се на њима расправљало, доносили спискове изабраних чланова, преносиле су говоре чланова Друштва на свечаним академијама, извештавале о разним делатностима итд.

„у филологији“; „из уваженија велики заслуга његови у књижеству Србском“, „у књижеству Славенском“) скоро увек је наглашавана и књижевна страна (појам књижевни је схватан у ширем значењу). Већ су и покретачи Друштва, поред других занимања, били, као што је познато, писци. Први од њих, Јован Стерија Поповић (1806–1856), по образовању правник, адвокат, који се одлучно заузимао за сва питања која је требало решавати у језику науке, због чега је, поред осталог, Друштво и оснивано, који се трудио око подизања нивоа опште научне културе – за „распрострањавање наука на србском језику“, у време када је оснивано Друштво био, пре свега, већ признати књижевник. Са 36 година, колико му је тада било, за собом је имао већ нека од најпознатијих дела, која су била део признања њему самоме и његовој популарности: младалачке драме *Свевислава и Милеву* (1827), *Милоша Обилића*, *Скендербег*а (1828), *Несрећног сужужансџива* и оне најпознатије – *Лажу и њаралажу* (1830) и *Тврдицу* (1837); 1841. извођењем његове трагедије *Смрт Сџефана Дечанског* отворено је у Београду позориште – Театар на Ђумруку; познат је био и његов рад на издавању шаливих календара – „Нови забавни календар у којем се свашта налази, али само онога нема, што се тражи ... израдио Винко Лозић астролог“ (Будим, 1830, 1832, 1835), у коме су „покретани, развијани и утврђивани поједини хумористичко-сатирични жанрови“³. Када је после његове смрти млади Јован Ристић (1831–1899), историчар, каснији државник, „изванредни експедитор“ министарства просвете, тек изабран за члана Друштва српске словесности 1855. године, у „Гласнику“⁴ објавио „књижевни образац“, то јест први студиозни књижевни портрет Јована Стерије Поповића, није о њему размишљао као о важној личности у покретању и организовању Друштва српске словесности. У том прилогу представио га је искључиво као писца, иако су његова ангажовања у Друштву била различита. Иако је Ристић имао критички став према једном делу Стеријиног стваралаштва, учествовао је и у полемикама са њим, писао му је „отворено писмо“ о збирци *Даворје* у „Српским новинама“, јасно је истакао његов значај за српску књижевност као његову главну одлику. Овом студијом Јована Ристића осветљен је општи приказ Стеријиних дела, али и тада је у позадини остајало доста од онога што је управо на књижевном пољу Стерија урадио, као што је, на пример, био дуги процес установљавања књижевних термина у време када су они у језику тек тражени (из домена теорије књижевности; писано је томе колико је дуго трајало трагање за дефинисањем једне песничке врсте – да се дође до појма „духовна“ поезија и др.). И сам

³ Више о томе: Д. Иванић, *Дела Јована Сџерије Поповића, Забавни календар Винка Лозића...*, Вршац, 2003.

⁴ Гласник, 1856, VIII.

Јован Ристић, историчар, потоњи редовни члан Српског ученог друштва (1864) и прави члан Српске краљевске академије (1890) објављивао је поезију, био активан у књижевним круговима и био аутор историје „новије књижевности“ код Срба, написане на немачком језику, *Die neuere Literatur der Serben* (Берлин, 1852), о којој је у то време већ било полемика у српској периодици. То је имало значаја јер су српске новине, календари, алманаси и други листови били важни чиниоци свих тадашњих књижевних процеса и усмерења српске књижевности.

Атанасије Николић (1803–1882) био је подједнако важна и предузетна личност која је учествовала у оснивању Друштва колико и Стерија. Тадашњу Србију задужио је многим конструктивним потезима, а студирао је и филозофију у Ђуру, и технику у Пешти, био професор математике и цртања у Новом Саду, у Крагујевцу, најзад, са премештањем Лицеја у Београд, у Београду, активно је учествовао у политичком раду, у многим пословима у организовању деловања модерне државе, али и у културном јавном животу (оснивач Театра на Ђумруку у Београду, „уметнички управник, редитељ, сценограф, глумац“; подносилац предлога за оснивање Народне библиотеке итд.). Уз све то, био је плодан писац, аутор низа историјских драма надахнутих националном историјом и епским јунацима: позоришних игара *Краљевић Марко и Арајин* (1841), *Краљевић Марко и Вуча ђенерал* (1861), драма *Драгуйин, краљ србски, Зигање Скадра на Бојани, Зигање Раванице*. Писао је родољубиве песме (*Минерва Србији, Бој Маџара са Србима на Томашевцу 23-га новембра 1848*, у славу Стефана П. Книћанина) и друге (*Новом Саду, Бођојављење у Београду 1845, Повраћање гђ. Вучића и Аврама, Надежда* и др.) и објављивао их у „Магазину за уметност, књижевство и моду“ (1839), „Сербском народном листу“ (1839), „Голубици“ (1840), „Подунавци“ (1843–8), „Чича Срећковом листу за српске земледелце“ (1848). Издавао је у Будиму календар „Ружица“ (1827–1837) и алманах „Србски славуј“ (1827, 1836), а касније у Београду „Чича Срећков лист за српске земледелце“ (1847–1848). Није од важности коликог је трага као писац оставио у српској књижевности, да ли је доприносио развоју српске романтичарске драме, да ли се могао мерити са савременицима – чињеница је да је први секретар Друштва српске словесности са собом уносио у Друштво књижевну биографију.

У Друштву се рачунало и са значајним писцем Симом Милутиновићем Сарајлијом, кога је већ пратила слава као аутора *Србијанке* (1826), *Дике црногорске* (1835), једног од најранијих покушаја да се драмски представи Косовски бој – *Трагедије Обилић* (1837), „историографа“, односно аутора *Историје Црне Горе од искона до нашега времена* (1835), историје Другог српског устанка – *Историје Србије од почетка 1813. до конца 1815. године* (1837), као

сакупљача народних песама, објављених у збирци *Певанија црногорска и херцеговачка* (1833, 1837). Током неколико година у Друштву је углавном учествовао у полемикама о језику, али је, на позив „Гласника“ члановима да дају своје прилоге, послао песму *Боговој*, која је објављена у првом броју, а потом и песму *Светиломе њокровишељу Друштва Србске словесности књазу Србском ђосџодару Александру Карађорђевићу...* поводом добијања ордена „Свете Ане“ од руског цара⁵.

Међу најугледнијим члановима изабраним 1842. године био је Јован Стејић, (1803–1853), лекар, генерални секретар Државног савета. Године 1844. биран је за секретара а 1852. за потпредседника Друштва. Био је један од покретача најважнијих послова у Друштву. Поред великог залагања за што боље организовање рада Друштва и посвећености медицини, као и објављивању и превођењу књига из ове области, бавио се филологијом, давао „језикословне примедбе“ Карацићевом преводу *Новоџ завјешта* и књижевношћу (писао је стихове, препевао је Пушкинову *Полтаву*). Истицано је да је био немачки ђак, васпитан на делима модерних немачких филозофа, Кантових ученика, човек нових идеја, окренут будућности, са јасним ставовима и о књижевном језику и о књижевности, што је врло одређено препознао у својој оцени Јован Скерлић: „...Он чини оштру критику стања сувремене српске књижевности, осуђује неспрему и неозбиљност са којом се у њој ради, тражи да књижевност стане у службу општег народног напретка, одриче Видаковића и Јоакима Вујића, препоручује Валтера, Скота, преводи Лукијана Самосаћанина, Рабенера, Коцебуа“ – о језику говори, са свога становишта – „да се језик диже на степен књижевног достојанства“⁶. Без обзира да ли и данас опстају судови о Стејићу, чињеница је да је усмеравао бављење књижевношћу у новом правцу, што је требало да буде и један од даљих смерова у раду на овом пољу у Друштву.

Уз Вука Карацића који је својим многостраним деловањем у области језика и књижевности, фолклора (сакупљањем, систематизовањем, класификацијом и објављивањем свих врста српске народне књижевности), у области историје, културне историје, као реформатор и носилац најважнијих идеја епохе, пре свега идеје о српском књижевном језику, као уредник „Данице“ и „Ковчежића“ – „модела националних периодика“, оспораван и подржаван, објединио неколико области најважнијих за развој националног духа, било је и других аутора који су поред успешности у деловањима и остварењима која су их препоручивала за избор у Друштво српске словесности, били писци. Међу њима је био Вуков противник, Јован Хацић – Милош Светић (1799–1869), који је биран за члана Друштва „из уваженија

⁵ Гласник, 1847, I, 72–80; 1849, II, 161–163.

⁶ Ј. Скерлић, *Историја нове српске књижевности*, Београд, 1914, 190–192 /наводи према фототипском издању, Београд, 1964/.

заслуга његови у поезији и филологији србској“, био је адвокат, важна личност у Србији кнеза Милоша, у којој је више година сређивао закон (написао је грађански закон, 1845) и био озбиљно усредсређен на организовање рада Друштва, са искуством које је имао као један од оснивача Матице српске у Пешти (1830). Био је оснивач и први председник Матице српске, неко време уредник „Летописа“. Подједнако се посвећивао и књижевности, издавању књижевних дела и био „један од најактивнијих писаца свога времена“⁷. Образован, познавалац дела значајних писаца и филозофа (преводио је Клопштока, Гетеа, Шилера, Лесинговог *Наћана Мудроџ*), заљубљеник у антику; под утицајем Лукијана Мушицког, који му је био узор, препевавао је класичну поезију и певао угледајући се на њу. Препевавао је Вергилија и Марцијала, а за Хорацијеу *Посланицу Пизонима*, коју је такође пренео у српске стихове, нашао је погодан термин за појам поетике – „стихотворство књига“. У савременој периодици објавио је шездесетак песама, у „Новинама србским“, највише у „Српском летопису“, „Даници илирској“, „Голубици“, „Уранији“, „Подунавки“, „Седмици“ и др. Неколико песама је посветио Лукијану Мушицком (*Огзив младога србског духа на глас Арфе Шишајовачке, Милош Лукијану, Ода на смрт ... Лукијана Мушицког*), затим другим личностима (Карађорђу Петровићу, Гедону Петровићу, Александру Карађорђевићу); певао је родољубиве оде (Милошу Обилићу и Милошу Поцерцу, *Сћрадање србско 1813* и др.), басне, полемичке стихове о Вуковим „јеровима“, парафразирао античке мотиве (*Ахилес и Хектор*) итд. Из књижевних разлога се посветио и уређивању алманаха „Голубица“ (није се потписивао као уредник), који је издавао Григорије Возаревић у Београду (1839–1844). У „Голубици“ је, посебно у почетку, унапређен књижевни садржај. Систематизован је и јасно подељен на *ориџиналну прозу, преводе прозе, ориџиналне сћихове, преведене сћихове* и дела која не припадају књижевности у ужем смислу (*Смесице*). Резултат Хацићевог књижевног класичног образовања био је избор дела која су превођена за алманах, уместо уобичајене поучне литературе полуанонимних аутора без значаја, определио се за најбоље писце од античког времена до савременика у француској, енглеској и немачкој књижевности и филозофији (Хорација, Вергилија, Цицерона, Милтона, Гетеа, Шилера, Ламартина, Волтера, Дидроа, Канта итд.). У литератури је оцењено да је на овај начин „српска књижевност начинила значајан искорак... и упутила (се) према матици европске књижевности“⁸. Његов други покушај са уређивањем часописа „Огледала србског“ (1864, 1865), није био од значаја. Није

⁷ *Исјо*, 193.

⁸ Ј. Деретић, *Алманаси Вуковог доба*, Београд, 1979; М. Матицки, *Србска књижевна периодика 1766–1850*, Нови Сад, 2016, 282–286.

успело ни његово настојање (1846–1848) на покретању листа „Обште новине србске” са књижевним додатком „Књижевни Сад”, јер су у њиховој концепцији препознате политичке идеје, а не просветне како је истицано у предлогу. И поред свег залагања, мало је било стварног утицаја Хаџићевог на књижевност свога времена, али је сигурно да је проширио видике својих читалаца и да је бар наслутио неке од важних послова које треба обавити у теоријском приступу књижевности.

Већина других чланова из прве године рада Друштва учествовала је у књижевном животу или у књижевним пословима (уређивање и издавање часописа и листова у којима је била заступљена књижевност, усмеравања књижевних токова и сл.). Димитрије Исаиловић (1783–1853), први наименовани члан Друштва, професор Велике школе, начелник Министарства просвете, уредник „Српских новина“, бавио се питањима књижевног језика, али и књижевношћу. У „Забавнику Димитрија Давидовића“, објављивао је између 1833. и 1837. песме посвећене кнезу Милошу Обреновићу, покровитељу Србије цару Николају Првом, Милану Обреновићу. Платон Атанацковић (1787–1867), председник Матице српске од њеног пресељења у Нови Сад, професор препарандије у Сент Андреји, педагог, велики народни добротвор српских просветних институција (оснивач фонда названог Платонеум и др.), ангажован у политичком животу као заступник српских народних идеја, искрени родољуб, после замонашења (1824) будимски и банатски епископ, био је вишеструко присутан у јавном и културном, посебно просветном животу. Све су то биле препоруке за његов избор за почасног члана Друштва српске словесности. У Друштву је заступао конзервативне идеје о правопису и о књижевном језику, полемисао са Вуком Караџићем и Савом Поповићем Текелијом а у највећој мери се посвећивао просветним питањима. У складу са тим, као писац, углавном се бавио поучном, школском литературом. Са уверењем да је задатак књижевности да се прилагођава читаоцима („простоти“), преводио је и издавао делове Старога и Новога Завета, писао родољубиве расправе (*Принос родољубивих мисли на жртвеник народнога најређика*, 1846). Уређивао је „Календар годишњак“, у коме није отишао даље од просечности, објављивао декламације и поучне написе који нису увек били књижевни. Јован Павловић (1804–1861), један од кореспондентних чланова из 1842, свештеник и писац, угледан у политичким круговима, у два маха је са депутацијама одлазио у Цариград из државних разлога (једном као пратилац кнеза Милоша, 1835). Предузетан и вредан, у Шапцу је покренуо културни и књижевни живот; прославио се беседама. Ширем значају његовога рада доприносила је чињеница да се непосредно бавио књижевношћу и да је схватио да треба учити од оних који су испред нас: преводима великих дела европске литературе, Платонових беседа, Милтоновог *Изгубљеног раја* и др. доприносио

је развоју српске књижевности. Павле Стаматовић (1805–1864), историчар и политичар, обележио је своје време истрајним патриотским ангажовањем, посебно као свештено лице; био је међу првацима у буни 1848, истакнути учесник на Словенском конгресу у Прагу и др. И као историчар желео је да буде у служби свога народа, објављивао је родољубиве чланке који су се претежно бавили прошлошћу Срба у Мађарској (*Сербљи и њихове заслуге и судбе у Мађарској, Сербљи стародревни жишјељи европејски и најстарији седеоци у Мађарској* и др.). Као и други савременици увиђао је важност да се обезбеди што више простора за објављивање, не само књижевних радова, јер је то био непосредни пут да нове идеје, националне, књижевне, морално-поучне, педагошке и др. допиру до савременика. Са великим амбицијама покренуо је и уређивао више од једне деценије алманах „Српска пчела“ (од 1830. до 1841. излазила у Будиму, Новом Саду и Сегедину).⁹ У њој су у највећој мери дошле до изајања његове књижевне преокупације. Поред уобичајених рубрика у календарима, поред прилога из историје (штампао је и неке од својих чланака), старао се доста о књижевном делу, у коме су објављивани оригинални састави, преводи, у прози и у стиху. Пажње је вредно да је крајем излагања „Српске пчеле“ уводио и домаће називе – „изворни писмени саставци“, за прозу – назив *просици*, за поезију – *јеснословни* саставци. Развијао је словенску идеју и објавио чланак Јана Колара *Словенска књижевна узајамност*.¹⁰ Био је противник Вукове реформе, односно разграничавања српског и црквенословенског језика и објављивао је полемичке чланке. Неко време је уређивао „Летопис Матице српске“. Своје претежно пригодне стихове објављивао је у оба гласила (били су посвећени Лукијану Мушицком, у част „Арфе Шишатовачке“, Теодору Павловићу и др.), док је песму *Свейойлук краљ славенски* штампао у „Подунавки“ (1844). Вукашин Радишић (1810–1843), први српски неохелениста, заслужан за увођење грчког језика у српске гимназије, аутор уџбеника, забављен филозофским и естетичким питањима, по тим својим заслугама биран је за члана Друштва. И уз његово име наглашавање су „књижевне“ заслуге, а уистину, он је био и песник, познат у књижевним круговима, објавио је четрдесетак песама у листовима и календарима – „Забавнику Димитрија Давидовића“, „Додатку к Србским новинама“, „Уранији“, „Голубици“. Биле су то пригодне песме, посвећене „славном српском списатељу“ Јовану Стејићу, кнезу Милошу, Михаилу Обреновићу,

⁹ Пунџи наслов алманаха гласио је: *Српска пчела или Нови цветник за год. 1830. С различним драге народности душевног увеселенија, забаве умне и словесности Српске цвећем засађен и обделан Павлом Стаматовићем.*

¹⁰ *Српска пчела*, 1838, 82–89. То је био преведени одломак из Коларове књиге *Wechelseitigkeit zwischen den Stammen und Mundarten der slavischen Nation*, објављене 1836. на немачком језику.

Анки Обреновић Константиновић, интимна лирика (*Плач за мојим њокојницама; Најћис на најџробној њлочи моје љубе Маре и ћерке Елене*), препеви „с елинског“.

И код првих избора чланова са ширих простора, осим оних који су били признати књижевници, за већину је наглашавано да су били и делатници на књижевном пољу. Истога дана, 11. јуна 1842, за чланове Друштва изабрани су Ђорђе Николајевић (1807–1869), Димитрије Милаковић (1809–1858), Божидар Петрановић (1809–1874), Павле Јосиф Шафарик (1795–1861). Сваки од њих представљао је значајну фигуру у своме времену и сваки је дао стварни допринос књижевности.

Ђорђе Николајевић је цео живот ставио у службу свога народа помажући српску просвету и науку на просторима далеко од матице. То је чинио као учитељ српске школе у Дубровнику тридесетих година XIX века и дубровачки парох, као професор богословије у Задру, као митрополит дабробосански, као велики добротвор. Био је користан сарадник Друштва српске словесности за које је набављао, прикупљао и слао у Београд старе књиге и рукописе. Исту улогу – да служи српском народу – за себе је изабрао и Дубровчанин Медо Пуцић (1821–1882), политичар и научник, историчар, историчар дубровачке књижевности, носилац српског покрета у Дубровнику, поклоник словенских идеја, песник (*Цвијетѡа, Карађурђевка* и др.), заслужни издавач *Сѡоменика срѡских* (1858). Ђорђе Николајевић се посебно посветио Србима у Далмацији, што га је зближило са Божидаром Петрановићем. Петрановић је 1836. покренуо „Љубитељ просвештенија – Сербско-далматински магазин“, који је излазио до 1873, намењен Србима не само у Далмацији, већ и у Херцеговини, Босни, Црној Гори и Хрватској који је временом прерастао у средишњи књижевни часопис који је обједињавао народни дух српског живља на свим просторима и био место где су представљане њихове духовне и културне вредности. Николајевићев удео у остваривању основног програма „Магазина“, који је уређивао двадесетак година (петнаест свезака), био је велики, посебно у области књижевности. Осим тога што су се у „Магазину“ управо за време када је Николајевић био уредник искристалисале књижевне рубрике – Књижество, Стихотворенија (касније Песништво), Путовања, Библиографија, он је подстицао писце и најзначајније сакупљаче народних умотворина да објављују у њему своја дела (Његоша, Јована Сундечића, Лазара Томановића, Стефана Митровог Љубишу, Нићифора Дучића, Николу Берберовића, Димитрија Милаковића, Вука Поповића, Вука Врчевића). И сам је у „Магазину“ објављивао своје саставе, књижевноисторијске (у неколико наставака преглед дубровачке књижевности и др.), из историје српске цркве, повремено и стихове. „Магазин је био – закључено је у литератури – главно средиште српског књижевног живота и књижевног

стварања изван централних књижевних покрајина, Војводине и Србије, на периферијском југозападном подручју простирања српства¹¹. И Божидар Петрановић је, осим што је усмеравао књижевне теме у првим годинама „Магазина“, објављивао и пригодне стихове (*На ѓробу родољубивоџ Јована Бована, Славноме и мудроме ѓосѓодину Анѓуну Казначићу* и др.). Петрановић је, иначе, као правник и као председник Далматинске матице деловао на национално-политичком плану. На основу сличних заслуга члан Друштва је постао и Димитрије Милаковић (1804–1858), историчар и филолог, школован у Бечу, једно време секретар Петра II Петровића Његоша и кнеза Данила. Стекао је глас као покретач и издавач првог званичног часописа у Црној Гори под називом „Грлица“ (на Цетињу је издао пет годишта). Поред државних послова које је као секретар обављао, посветио се националном раду и културном животу, свестан празнина које су у средини која га је окруживала постојале. У томе је велики утицај на Милаковића имао Његош. У „Грлици“ (1835–1839) је остваривао свој национални програм, а истовремено све се више везивао за књижевност која је била у служби његових идеја. Понет радом Вука Караџића и он је у прва 4 годишта „Грлице“ објавио 11 епских народних песама, са садржајем из историје Црне Горе, међу којима се нашла и једна варијанта песме *Марко Краљевић и Мина од Косѓура*. Схватајући важност ширења свести о националним и духовним коренима, прештампао је и Вуков географско-статистички опис Боке Которске (1838); објавио је на руском језику Пушкинову песму *Црни Ђорђе*, коју је годину дана касније штампао у преводу на српски Божидар Петрановић у „Српско-далматинском магазину“. У „Грлици“ је, 1837, објавио читаву малу збирку Његошевих стихова: *Вѓрни син ноћу ѓјева ѓохвалу мислима, Добродѓјѓељ, Просвѓшѓеније, Младосѓ, Задовољсѓво, Ода сунцу сѓјеватѓа ноћу без мјесеца, Мојему друшѓву на Пеѓров дан*; следеће године штампао је *Чесѓѓѓѓање новоѓа ѓеѓѓа Гаѓићу*, а у последњем годишту *Полазак из Црне Горе ѓ. Полковника Озерецковскоѓа и Сѓомен Раму Лазареву који је 1839 ѓодине 6 јануарија умро*.

Од странаца, кореспондентни члан Павле Јосиф Шафарик посебно место је заузео у историји српске књижевности. Један од заступника словенске узајамности и пре уласка у Друштво српске словесности веома је задужио српску историју књижевности, језика, етнологију, палеографију и др. Рано се, после завршених студија нашао у Новом Саду, на месту професора и директора гимназије и тада је, на извору, био у прилици да сакупља грађу о српским писцима, да чита ретка издања њихових књига, да учествује у књижевном животу. Са искреним и великим словенским заносом припремао је и писао, сарађујући са великим бројем европских слависта општесловенску историју језика

¹¹ Ј. Деретић, *нав. дело*, 253.

и књижевности. Српска књижевност је први пут у целости добила место међу словенским књижевностима у његовој *Историји словенског језика и књижевности свих наредја* (*Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*), објављеној на немачком језику (Будим, 1826), а била је средишњи предмет интересовања и касније варијанте ове историје, која је објављена постхумно. Био је један од најранијих истраживача и проучавалаца српских средњовековних списа и у његовим *Споменицима старе књижевности Југословена* (1851) нашла су се житија Тирила и Методија, Стефана Немање од Стефана Првовенчаног и Светога Саве, српске средњовековне повеље итд. Шафарикове заслуге за српску књижевност и упознавање европских читалаца са њом, захваљујући чињеници да је објављена на немачком језику, биле су велике и припадају најважнијим раним подухватима у српској књижевној историографији.

Усложњавањем рада Друштва, увођењем нових дисциплина, повећањем броја чланова, поделом 1849. на пет одсека – језикословни, исторички, православни, философијски и природословни, укључивањем у разне видове текућег научног, културног и политичког живота, повезивањем са страним научницима, универзитетима и академијама, Друштво је унеколико губило јединственост коју је имало на самом почетку, а за коју је свакако била заслужна и околност што је већина чланова била међусобно повезана бављењем књижевношћу. Следећих двадесет година у којима су се развиле разне гране науке, књижевно дело и његова вредност били су пресудни само када су за чланове бирани најугледнији писци и историчари књижевности. И даље је, ипак, за многе од чланова других струка наглашавано да су и писци, што је био знак уважавања књижевности уопште. Из године у годину, после кратког прекида рада Друштва, од 1844. нова имена чланова Друштва свих његових одсека често су била и нова имена српске књижевности.

Павле А. Поповић (1812–1849), један од првих изабраних чланова после прекида рада Друштва српске словесности, правник, секретар Државног савета, један од уредника „Новина сербских“, пратио је литературу. Писао је књижевну критику (Стеријиних дела и др.); певао је и објављивао родољубиве стихове (*Чувства родољубна*), стиховане басне, пригодне песме (*На ново лейто, На дан светог Саве*, и др.) у „Даници илирској“, у „Србском народном листу“. Књижевни рад и заузимање за српску књигу уопште било је важно обележје личности Јована Суботића (1817–1886), правника по образовању (адвокат у Пешти и у Новом Саду, касациони судија у Загребу) који је у свом времену имао значајну политичку улогу. Учествовао је у народном покрету 1848, покренуо је политички лист „Народ“, уређивао „Српски преглед“ и „Летопис“, био председник Матице српске, народни посланик у загребачком сабору, управник Хрватског земаљског казалишта, „један

од најактивнијих јавних радника међу угарским Србима“. Истовремено, био је плодан и разноврстан писац. Огледао се у неколико жанрова, као песник (*Лира*, 1837; *Босиљ*, 1843), драматичар (*Херцег Владислав*, *Немања*, *Милош Обилић* и др.), приповедач, романописац (*Калуђер*), аутор научних трактата (*Наука о србском сѣихоѣворсѣву*, 1845), састављач антологије *Цвѣтѣник србске словесности I–II* (Беч, 1853). Било му је јасно, као и Јовану Ристићу, да је дошло време за књижевноисторијске прегледе: објавио је најпре у два наставка *Неке црѣе из ѣовесниѣе срѣскоѣ књижевсѣва* („Летопис“, 1846, 1847), а потом у целини на немачком језику (Беч, 1850). У предговору на немачком језику дао је и периодизацију, за коју је имао и српски назив *ураздобљивање*. На филолошком пољу многострано значајни Ђура Даничић (1825–1882), секретар Друштва српске словесности, професор Лицеја, библиотекар Народне библиотеке у Београду, први секретар ЈАЗУ, радом на речнику, на речнику српских старина, на издавању српских средњовековних и старих дубровачких писаца, пословица, борбом за Вукова начела (аутор чувене расправе *Раѣи за срѣски језик и ѣравоѣис*, 1847) доприносио је, такође, развоју нове српске књижевности.

У мањој или већој мери у књижевне кругове били су укључени и други чланови Друштва: Јован Пачић (1771–1849), официр, коњички капетан, писао је песме, објављивао их у „Летопису“ и „Српском народном листу“, као и у посебним збиркама.

Константин Пејчић (1802–1882), лекар и аутор практичних медицинских књига (био је сауредник „Домаћег лекара“ у Панчеву), политички ангажован, начелник Текелијанума, начинио је неколико књижевних покушаја и објављивао их углавном у „Летопису“ (*Расужденије*, о Вуковом правопису; *Винољуб и златољуб*, *Доброѣа*, *Песма љубовна*, *Плачеван сѣомен Сави Текелији на ѣоѣреб* и др.); саставио је и *Жиѣије Теодора Павловића, новинара и сѣисаѣеља србскоѣ* (Нови Сад, 1857). Јанко Шафарик (1814–1876), један од веома активних чланова Друштва, које га је упутило да у Венецији прикупља српску средњовековну грађу, коју је потом штампао у „Гласнику“ (*Србски сѣомениѣи млеѣачкоѣ архива*), широко образован, лекар, физичар, историчар, професор Лицеја, оснивач музеја, посредно је доприносио и књижевности објављивањем *Жиѣија Срефана Уроша III сѣисано Гриѣоријом Мнихом, Живоѣа десѣоѣа Сѣефана Лазаревића* и др. Књижевношћу се бавио и Теодор Павловић (1804–1854), правник, новинар и уредник неколико часописа, „Летописа Матице српске“, политичког листа „Српске народне новине“, забавног алманаха „Драгољуб“, познат и по томе што је унапредио публицистику. Прилог књижевности су били његови преводи са немачког, народне поезије са грчког, ода „свесловенском апостолу“ Јану Колару и сл.

Извесну књижевну популарност стекли су Петар Матић (1797–1860), правник и уредник „Новина србских“, који је објавио нешто песама (загонетке у стиху, поскочице, *Плач на ђробу своје мајке* и др.); Никанор Грујић (1810–1887), пакрачки епископ и професор богословије, црквени беседник, аутор осамдесетак песама објављиваних у листовима и часописима, пригодних (посвећених пријатељима Б. Петрановићу, Ј. Хаџићу, С. Стратимировићу, Св. С. Штиљановићу, Љ. Штуру, Ђ. Малетићу и др.), родољубивих, поучних; Корнелије Поповић (1820–1849), професор послено-трговачког училишта у Београду, правник; Илија Захаријевић (1820–1853), педагог, управник Београдске гимназије, који је изван број пригодних и личних песама (*Српском народном листу, Моје весеље, Мајска ђесма, Србин, Туђа за ђанчевачким ђраничарима, Ода ... Пејру Јовановићу*, стихови о Карађорђу и Првом српском устанку и др.) објавио у „Голубици“, „Пештанско-будимском скоротечи“, „Подунавки“; Михаило Радовановић (1840–1863), правник, секретар Министарства правде, преводилац, „од кога је – по речима из некролога Д. Матића – српска књижевност много очекивала“; Димитрије Аврамовић (1815–1855), сликар; Емилијан Јосимовић (1823–1897), инжењер, професор Војне академије, ректор Лицеја и Велике школе; Аћим Медовић (1815–1893) лекар, професор Велике школе, секретар санитетског одељења у Министарству унутрашњих дела, аутор „лингвистичких маргиналија“ у „Грлици“ и сарадник Вуков; ботаничар Јосиф Веселић (1823–1873); Александар Андрић (1816–1876), официр, публициста, уредник календара „Зимзелен“ (1849), покретач „Световида“ (Темишвар), у којима је хтео да оживи „успавану делатност старијих списатеља, (да)подстиче младе на писање...“¹², окупљајући у почетку значајне савременике (Ј. С. Поповића, В. Караџића, Ј. Сундечића, В. Врчевића) и објављујући и своје стихове; богослов Владимир Вујић (1818–1882) који је писао о улози поезије у друштву (*Је ли ђрошло време ђесника и ђоезије*); Алекса Вукомановић (1826–1859), историчар, професор Лицеја, један од зачетника рада на историји опште књижевности код Срба, аутор запажених превода *Давидових Псалама*; Дамјан Маринковић (1816–1860), педагог, гимназијски професор, поред пригодних, љубавних и мисаоних песама које је објављивао у периодици покушао је да уведе новине састављајући песме у прози; Јован Илић (1825–1901), политичар, учесник омладинског покрета 1848, министар правде, државни саветник, песник који дуго није имао снаге да се одвоји од превазиђене поезије раних деценија XIX века, али се

¹² В. Крестић, *Историја српске шћамће у Уђарској, 1791–1914*, 2003, 146. Утицај „Световида“ на књижевност, који је наставио да издаје у Бечу (1853), трајао је кратко јер се окренуо политичким садржајима; због Андрићеве песме *Поздрав Црногорцима на Грахову* „Световид“ је престао да излази 1859.

унеколико остварио приближавањем народној поезији и романтично-пасторалним спевом *Пасири* (1868).

Запаженији је био књижевни рад многострано активног Милана Ђ. Милићевића (1831–1908), политичара, државног саветника, педагога, етнографа, библиотекара Народне библиотеке, редовног члана и казначеја Друштва српске словесности. Поред низа педагошких, етнографско-историјских и поучних књига, поред израде *Поменика*, писао је приповетке, тематски често везане за историју и фолклор, објављене у неколико збирки, које су позитивно оцењиване (висока Даничићева оцена Милићевићеве збирке *Зимње вечери*). Није његова проза имала истинског одјека, али је била саставни део његовог свеукупног рада. На себе је скретао пажњу Никола Боројевић (1796–1872), официр, гранични војни административни чиновник, аутор око две стотине патриотских и побожних песама, које је објављивао у „Седмици“, „Драгољубу“, новосадској „Даници“ (у славу Вука Караџића, *Српском роду*, *Сјени Мушицког*, Сави Текелији, Матији Бану, Ј. С. Поповићу „вјечнаја памјат“, Светом Сави); писао је прве фељтоне, „историческе цртице“ и др. Стихове на гробу му је написао Јован Суботић. У књижевном животу је учествовао и Ђорђе Малетић (1816–1888), политичар и дипломата, професор Лицеја, педагог, као први српски естетичар (објавио *Теорију поезије* и *Реџорику*), као уредник „Подунавке“ и сауредник (са Владимиром Вујићем) „Родољупца“, листа „за распрострањавање полезних знања“, као песник, састављач драмских спева и историјских драма. Истим круговима су припадали, најчешће веома активни на књижевном пољу, али без значајнијег удела у развоју српске књижевности, и Јаков Живановић (1808–1861), политичар, директор Књажевске канцеларије и посланик у Цариграду, професор карловачке гимназије, аутор неколико песама штампаних у „Летопису“ (*Од колевке почињеш учити*; у славу „*Арфе Шишаћовачке*“, *Песма у Часи оца Илариона* и др.); Димитрије П. Нешић (1810–1857), правник, проф. Лицеја у Крагујевцу, писац родољубивих, мисаоних и пригодних песама (*Стиховијворенија*, 1842), неколико драмских састава, преводилац (са пољског *Крајког погледа на српску лијературу*, 1850. и са руског); Милош Поповић (1820–1879), уредник „Српских новина“, „Видовдана“, „Подунавке“, листа „*Der Serbe*“, конзервативних схватања и стога нападан од стране савременика, аутор песничких збирки *Фрулица* и *Мач и ђеро*; Јован Ђорђевић (1826–1900), историчар, професор Велике школе, министар просвете, оснивач и директор Народног позоришта у Београду, један од уредника „Седмице“, Ђорђе Поповић Даничар (1832–1914), правник, библиотекар Народне библиотеке, новинар и уредник „Данице“, „Седмице“, „Српског дневника“ (са Јованом Ђорђевићем), преводилац неколико великих дела европске књижевности (Сервантесовог *Дон Кихота*, *Работника на мору* В. Игоа, *Јунака нашег доба* Љермонтова, Гогољевих приповеда-

ка); Јован Драгашевић (1836–1915), генералштабни официр, историчар и војни историчар и професор, писац патриотских епских стихова (*Косово*, *Јека од Ђусала*), историјских приповедака и позоришног комада *Хајдук Вељко*.

Занимљиво је да је и међу члановима са извансрпских простора, као и међу странцима, бираних у свих пет одсека, био значајан број оних који су били и писци: Мирослав Јозеф Хурбан, Фрањо Курелац, Имбро Ткалац Игњатијевић, Иван Кукуљевић Сакцински, Иван Трнски, Иван Сергејевич Аксаков, Огист Дозон (секретар француског конзулата у Београду, преводилац српских народних песама), Матија Зиљски Мајар, Игњат Алојзије Брлић, Антон Јанежич, Јован Весел Косески, Радослав Јакоб Разлаг, Ловро Томан, Даворин Трстењак, Јозеф Колар. Већи број од ових чланова изабран на једном од последњих избора 1863. године.

Највећу подршку књижевност је имала у самом Друштву српске словесности. Брига о књижевности је била стална и током двадесет година прихваћен је и објављен велики број дела. Током времена су се издвојиле две опречне струје, од којих је једна била за научну литературу, друга за слободнији однос према садржајима, односно за штампање књига за народ. Већ је у статуту стајало да ће све књиге које су добро оцењене и објављене у Друштву, било да су аутори чланови Друштва, или су поднете Друштву, бити награђене сразмерним наградама. Међу тим књигама велики број је био књижевног садржаја.

Велики значај у организовању научног рада у Друштву имало је покретање „Гласника“, о чему је донета одлука 1845. године, са циљем да у њему буду објављивани резултати научних истраживања чланова. Тај задатак је прецизније дефинисан у одређивању оквира садржаја којима ће се „Гласник“ бавити, а то је било:

а) обрађивање језика: теоријски (лексички и граматички) и практично (објављивање оригиналних књижевних радова и преводи класика);

б) распрострањивање наука у народу Српском.

„Гласник“ је систематизовано пратио старе, неистражене области српске књижевности. Организовано је истраживање на разним странама, а резултати тога рада штампани су у наставцима. Објављују се, са могућом критичношћу за то време, средњовековна житија и други списи из разних рукописа и преписа – многи су потицали из страних библиотека – чланци о темама из те области, грађа из млетачког архива. Јован Ристић, који је био упућен на истраживања у Париз, штампа *Српске старине* на основу истраживања у Царској библиотеци (1854, 6). Значајан простор је посвећен народној књижевности. Поред превода са руског језика расправе *О ејској народној ђоезији Срба* (прев. С.

Сретеновић), у неколико наставака је објављиван опширни прилог *Комненовке или народне ђесме о српским Комненима, савњене са ђредањима, леђођисима и сђоменицима – о лози Комнена, кођи ђроисходе од краљева Троје, са мнођо мисђификациђа* (1859–1862), у коме је, поред великог брођа легенди и предања, објављен и читав циклус од 14 песама о „српским“ Комненима, узетих из неколико збирки (Вукове, Сарађлиђине, Качићеве, непосредно забелеђених) – „Има дакле у нас једна читава епопеђа о српским Комненима, брођи око 4000 стихова“¹³. Примери из народне књижевности објављују се и у оквиру других дела штампаних у „Гласнику“¹⁴.

На позив члановима Друштва да шаљу своје радове за „Гласник“, одазивали су се и писци, две песме је у њему штампао Сима Милутиновић Сарађлиђа, затим архимандрит Враћевшнички Гаврило; песму *Србин* објављује Илиђа Захаријевић (1847, 1, 81–82).

Штампају се књижевноисториђски прилози о српској и о другим књижевностима – напис Павла Јосифа Шафарика *Проувађи славенскођ књижевсђива у Буђарској, Криђићеско жииђије баснођворца Езођа* (превод В. Радишића, 1852, 4), чланак Јована Ристића о књижевном раду Јована Стерије Поповића (1856, 8), *Грађа за исђориђу народа и књижевностии српске... од А. Вукомановића* (1858, 10), некролози члановима-писцима.

Од девете књиге (1857) уводи се *Библиођрафиђа* (раније су доношени само спискови књига штампаних у Београду у текућој години) кођа обухвата: српске књиге у текућој години и нове књиге на другим језицима које се тичу Срба.

И поред разноврсног и богатог рада у Друштву у свим књижевним смеровима, на његов рад критички се осврнуо Ђура Даничић, као секретар Друштва, сматрајући да су потребе много веће и да у „Гласнику“ није дато довољно простора српској књижевности, али и да су друштвене околности такве да се са књижевним „трудбеницима“ не поступа како заслужују:

„...Ваља знати да је у Друштву овом истина много чланова, али да је мало оних кођи раде“. И да није препрека „опет не би могла радња бити много већа и много знатниђа докле год у народу српском трају узроци с којим је цела његова књижевност србска поред тих природних узрока свођих, јоште како се у народу нашем од најниђих до највиђих редова његових о књижевности мисли и с трудбеницима њезиним поступа, чудо је што је и така“.¹⁵

И поред свих проблема са којима се српска књижевност морала сретати у Друштву српске словесности, прелазећи заједно са њим

¹³ Гласник Друштва српске словесности, Београд, 1859, 264.

¹⁴ У „Гласнику“ за 1862. годину објављен је на првих 137 страна *Буквар за сђпаро и младо* Милована Јанковића. У оквиру *Буквара* штампано је низ народних приповедака, лирских и епских песама.

¹⁵ Гласник, 1861, 12, 365.

пут до српског књижевног језика, истина је да је она први пут у њему институционално заштићена, организована, призната, да је добила могућност да се развија у свим правцима, да буде објављивана у поузданим издањима, да није препуштена стихији и да не зависи од политике појединих гласила. Можда је најближе истини било мишљење Даничићево да је број писаца био у несразмери са резултатима њиховог рада. Али је такође истина да је тај период у коме је стасавало Друштво био од велике важности за српску књижевност, а да је она, посебно на почетку, дала специфичан тон Друштву.

У многобројним делима и пословима чланова Друштва српске словесности афирмисали су се сви важни родови и жанрови српске књижевности, поезија, драма, историјска драма, комедија, трагедија, роман, теорија књижевности, историја књижевности, критика, преводна књижевност, библиографија, створен је први научни часопис итд. Уз сва ограничења, уз језичке полемике које су на тренутке успоравале развој књижевности, уз све несавршености, уз почетничке промашаје и несигурности, у оквиру деловања Друштва српске словесности и његових највреднијих, најученијих и науспешнијих чланова, учврстили су се темељи нове српске књижевности и њеног проучавања.

Zlata Bojović

LITERATURE IN SOCIETY OF SERBIAN LETTERS

S u m m a r y

This paper analyzes the work of those members of the Serbian Society of Letters who were engaged in literary work. It is shown that apart from writers who were members of the Society, a great number of other members (outside the linguistic department) were also a part of the literary circle. Special attention has been devoted to the process of development of Serbian literature in the mid 19th century, which has been mostly influenced by members of the Society, as well as the importance of starting the Glasnik of the Serbian Society of Letters. All of the important genres of Serbian literature such as poetry, drama, historical drama, comedy, tragedy, novel, literary theory, history of literature, translated literature, bibliography etc., have been affirmed in numerous creations and activities of the Society of Serbian Letters. The foundations for the new Serbian literature and its studying originated among the activity of the Serbian Society of Letters and its most valuable, most educated and most successful members.